

THE HALACHIC CORNER

SEPTEMBER 2023 | תשרי תשפ"ד COR - KASHRUTH COUNCIL OF CANADA

Bready or not?

A discussion on the bracha rishona of wheat wraps and other bread-like products

BY: RABBI TSVI HEBER

I would like to express my sincerest *hakaras hatov* to the COR – Kashruth Council of Canada for the opportunity to serve the community as its Director of Community Kosher. Serving in this position and working together with *rabbonim chashuvim* and respected *Talmidei Chochomim* daily allows me unique access to many contemporary *shailos* in *hilchos brachos* that pertain to the various types of modern food products which proudly bear the COR symbol. For *halacha l'maaseh* please consult with your *rov*.

Let us try to clarify the *brachos* of the following foods:

- 1) **Soft wheat wraps** – *hamotzee* or *mezonos*?
- 2) **Triscuits** – *mezonos* or *ha'adoma*?

The Mishna¹ presents a rule that the *bracha* on all produce, including grains that grow from the ground is *borei pri ha'adama*. There is an exception for bread made from the "five grains" – wheat, barley, spelt, rye and oats² whose *bracha* is *hamotzee lechem min ha'aretz*. The Gemara³ adds another exception which is that any type of dish ("*mazone*") made from "seven grains" – the five listed above with the addition of rice and millet – require the *bracha* of *borei menei mezonos*.⁴

What is the basis for the transformation of the *bracha* of these grains from *ha'adoma* to the *brachos* of *mezonos* or *hamotzee*? Is there also a basis for a *bracha* to transform from *mezonos* to *hamotzee* or to be reduced from *hamotzee* to *mezonos*? If we can establish a framework for the classification of bread-like products, then perhaps we can make headway in determining the *brachos* for the products listed above as well as other contemporary bread-type products.

Wheat and barley are the first two of the *שבעת המינים* – the seven species of fruit that *Eretz Yisroel* is praised for. The other three of the five grains -- spelt, rye and oats, are species that belong to the wheat and barley families and are also included in the *שבעת המינים*.⁵ Breads attain superiority since 1) they satiate⁶ and 2) they are the main sustenance of man.⁷ For these reasons, breads were assigned the special *bracha* of *hamotzee*. Furthermore, breads are made from flour and water, kneaded into dough, and that flour has already lost its *ha'adoma* when it was ground as the *bracha* on flour is *shehakol*.⁸ When flour is then converted into bread, it must take on a new *bracha*.⁹

The *bracha* of *mezonos*, on the other hand, is a more general *bracha*¹⁰ that is

applied even to foods, that are not from the *שבעת המינים*, like rice and millet, but whose function is *choshuve* because these products satiate and are meal and bread supplements.¹¹ Alternatively, *mezonos* can apply even to a snack food whose function is not *choshuve* if any of the seven grains are converted first into flour and then baked. Once the *bracha* of *ha'adama* is lost, the new resulting *bracha* is *mezonos* and not *hamotzee* because it is a snack food.¹²

The Chaye Adam¹³ lists six characteristics which are present in "true" breads: 1) They are exclusively from the five grains; 2) The flour from these grains is mixed exclusively with water; 3) They are not filled or kneaded with sweet ingredients; 4) The dough batter should be thick; 5) The finished product should have a thickness to it; 6) They are baked and not cooked or fried. Any bread-like product that is lacking any one of these six characteristics does not qualify for *hamotzee*. On the other hand, the *bracha* of *mezonos* applies even when any or all these six characteristics are lacking, provided that the seven grains mentioned above were ground into flour and baked or were cooked or baked into a dish – a *maaseh kedaya*.¹⁴ However, if they were not made into a *maaseh kedaya* but rather cooked

The manufacturing process of Triscuits is like that of Shredded Wheat/Wheatabix, which is already discussed in the *Poskim*, many ruling that their *bracha* is *mezonos* while others are hesitant and claim that it is *ha'adoma*.²⁶ In light of our framework, we can suggest that a *tavshil* or *maaseh kedayra* satiate like bread and are eaten as bread/meal supplements. Triscuits and Shredded Wheat similarly act as bread/meal supplements rendering their *bracha mezonos*.

***Rabbi Tsvi Heber is
COR's Director of
Community Kosher***

are thin (#5) and they are deliberately underbaked and doughy which allows them to wrap around protein fillings such as meat, fish, cheese, or vegetables that are placed inside. Considering our discussion above, it would be difficult to argue that they are *hamotzee* since they are not *choshuve* – it is not normal to eat them alone without a filling. A bread-like product whose *chashivus* results merely from its function is *mezonos*, even if it is eaten in the context of a meal.²⁵

Triscuits are a cracker like product made from whole kernels of wheat that are steamed to add the right amount of moisture, dried and ultimately stretched into the long pieces of grain that are layered on top of one another by machines. Once they are layered properly, they are baked dry with some flavouring.

batter and is compacted and baked in a form creating a thick and fluffy bread-type product like sponge cake.²² *Truknin* can be *hamotzee* even though it doesn't meet all the Chaye Adam's characteristics (#4) if, like *pas haba'ah b'kisinin*, it is consumed in the context of a meal. However, if it is consumed as a snack, then the *bracha* is *mezonos* because it does not function as *pas*.²³ Additionally, if the thin liquid batter is not compacted and is instead baked into a thin, loose product that does not resemble *pas* (#5), then the product can never achieve *hamotzee* even if eaten in the context of a meal because it is not *pas*.²⁴

Soft wheat wraps are made from a thick dough which is rolled very thin and lightly baked in an oven or on a pan. The finished products do not have all of the characteristics of bread because they

the Chaye Adam to describe true bread must be further analyzed. *Pas haba'ah b'kisinin* is a variation of *pas* which does not meet all the characteristics. For example, if a dough is mixed with other juices or flavours (#2) or it is filled with sweet ingredients (#3) or it is made into a bread which is flat and crispy (#5) or a combination of these characteristics, then the product is still classified as *pas*. However, the *bracha* on such *pas* is *mezonos* because it is a snack or dessert food and does not function like *pas*.¹⁹ When someone uses it in the context of a meal²⁰ then the *bracha* becomes *hamotzee*.

Another variation of *pas* which does not meet all the characteristics of the Chaye Adam is called *truknin* in the language of *Chaza"l*.²¹ *Truknin* is made from a liquid

26. See the discussion of whether or not Triscuits are eaten as bread/meal supplements in the author's previous article, "Triscuits: A Cracker Like Product Made From Whole Kernels of Wheat That is Steamed to Add the Right Amount of Moisture, Dried and Ultimately Stretched Into the Long Pieces of Grain That are Layered on Top of One Another by Machines. Once they are Layered Properly, they are Baked Dry with some Flavouring."

- ברכות (ל"ה) ועל פירות הארץ הוא אומר בורא פרי האדמה חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ
- בפי' שבלות שועל קבלנו דהיינו מה שאנו קוראים בלושנו "אוטוסי". אמנם מצונו קצת מבוכה בין האחרונים בפירושו ואנתקיז את לשון בעמח"ס פסקי תשובות (סימן ע"ב הערה א') וז"ל והוא המין הנקרא בימינו "קוואקר" הנקרא עד היום בלטינית "אויזני" כמו שכי ברש"י פסחים (ל"ה), ובמנחות (ע') ובלבד הראשונים, וכן בערוך (ערך שבל ג') לפי אחד מהפירושים. וכן המסורת בקרבך ישראל ממנו הראשונים עד הנה וכל המפקפק על זה אינו אלא מן המתמיהין. עי' בהרחבה גדולה בסי' בסי' יונה ולנה לגרמי"י מרצבך צ"ל (עני תמיח) ובמאמרו של הגריי"י אפרתי שליטי"א בקובץ הליכות שדה בשם הגרשי"י אלישבי צ"ל, ובסי' הליכות שלמה פסח (פי"ט הערה 326) בשם הגרשי"י אויערבאך צ"ל, דלא כאלו שרצו לחשוש למפקקים על זרייה הקוואקר כשבלות שועל (קובץ שערי ציון) והעדיפו שלא לעשות מצות לחולו צלאק משבלות שועל אלא משמי דגן. ועי' תשובות והנהגות ח"א (סוסי"י ש"ב) וחדר בו בחיה" (סימן קי"ג), וגם מה שרצו למר (קובץ שערי ציון הנ"ל) ששבלות שועל אינו מחמיץ בשמים אלא מסיר כחור אנון נינו כולו, עי' הליכות שדה הנ"ל עפ"י בדיקות מעבדה עכ"ל.
- גמי' שם (ל"ז) מימרא דרב ושמואל כל שהוא מחמתשת המינים מברכין עליו במי"מ
- ועי"ש (ל"ז). ברכות (ל"ז). בתוס' ד"ה הוסיפו את האורז מברך עליו בי"פ האדמה, טחנו אפוא ובשלו אפי"פ שהפסוקים קיימות בתחילה מברך בימינו ומיך בתבוינתא על רב ושמואל.
- עי' בלוש התכלת (סימן ר"ח ס"א ע"א) ז"ל כבר ידעת שהתורה שבהא את א"י כשבשעה מינים והם חטה ושעורה וכו' ושני מינים הראשונים שהם חטה ושעורה יש בהן ג' חמשה מיני דגן והם חטה, שעורה, כוסמין, שיבלות שועל שיפון אלא שכולן כללו בחטה ושעורה הנאמר בפסוק י' כוסמין חוץ חטה הוא, ושיבלות שועל ושפון מיני שעורה הם. ועי"ש מה שהקשה השואל עליו בהגרי"ה שם ומה שענה הרב המחבר לשאלתו.
- ועי' הרב בלוח ברכת הנהנין סוף חלק א' (פרק א' אות ב') ז"ל והפע הוציא מלל פיות הקורא מפני חשיבותו שסועד הלב שב' ולחם לבב אנוש יסעד עכ"ל.
- וזוהו המישר לשון הלבוש הנ"ל בהערה (ב) ונבר ידעת באלו החמשה מינים אם עשה מהם פת הוא החשוב שבתולן שעליו יחיה האדם בבורה, לפיכך אין שמה אחד מחמשה מינים הללו קבעו על ברכה ראשונה בפני"ע מפני חשיבותו והוא המוציא לחם מן הארץ וכו' עי"ש. ועי' לשונו ולשונו שיע"ע הרב בהערה (6) נתבטו בפנים את הנטע עי"ש אף שלא מבואר להדיא כדבריהם מגמ'.‏
- ועי' (סימן ר"ח ס"ג ע"א) ז"ל קחם אפילו של חטים מברך עליו שהכל נהיה בדברו ואחריו בורא נפשות רבות.
- הספנו טעם משלנו משום אדשתי לעלוזא אשתיי בלוצה, והוא כעין מי"ש בגמ' (ל"ה) לענוין י"ן דקבעטו עליו ברכה בפני"ע מינים אדשתי לעלוזא. ועי' בספר שלמי' ניסן להגאון הר"ר ניסן קפלן שליטי"א על פרק כ"ד מברכין (סימן ט' אות ב') שמתפקד בכוננת הגמי

- למקנא שם א' בעינא טעמא אדשתי לעלוזא עי"ש שתולה ספקו במח' ראשונים. ואף דלא מבאר טעם זה לגבי פי, לי נראה לדמות מילתא למילתא. כי מצונו לשון זה להדיא גם לגבי פת בסוגיא דקמח חטים שם (ל"ז). הכא אית ליה עלוזא אחרינא עי"ש דלא דמי לשמן זית דלית ליה עלוזא אחרינא. הרי מצאנו נדששמה חטה לקמח דהיינו שנינו לגרשיותא שנתשנה ברכתו להשכל, כמו כן מסתבר דשגהיעו להשינו המכין, בדששתי לעלוזא אחרי ששיתי העישה ואפית הפת, שיש אחי"ז עוד שנינו בברכה לברכת המוציא לחם מן הארץ כי כבר פקע ממנו ברכת בי"פ האדמה ודו"ק.
- עי' בביאור הלכה (סימן קס"ז סעיף י"ג) בשם האלהי רבה (סימן קס"ח ס"ק ט"ז) בשם הירושיה שהמברך במי"מ על כל מאכל חוץ ממים ומלא דיצא בדיעבד. וכי"כ בחי"א אדם (כלל י"ח סעיף ג') ועי"ש בנשמת אדם באריכות. והיינו דברכת מזונות היא ברכה כללית הכוללת כל מיני מזון, ולהי"ד בלתי בדיעבד. ועי' בשערי ציון (סימן ר"ח ס"ק ל"א) לענן אורז, ובשויתא אגרות משה או"ח ח"ד (סימן מ') הוסיף וז"ל אבל מי"מ נראה לעי"ד שלא יאכל על ברכה דמזונות אלא רק חתיכה קטנה שהדרך להניחה בפעם אחת לפיו ולא יותר דמאחר שהוא רק לבדיעבד שיצא וכל מה שה"ר הוא חיוב אחר בהברכה ואין לו לאכול על מה שיצא רק בדיעבד. ולכן יש לו לחכות ולא לאוכל יותר עד שיצא מרשות זה לרשות אחר (דהיינו שנינו מקום כי שם מי"הי בברכה שברכתו שהכל) ויחתיב בברכה אחרת ואז יברך ברכת שהכל האדמה ויצא השאר שרצו. וגם מסתבר שאף בכונה יוכל לעשות שנינו מקום כדי שיתחייב בברכה ולא נחשב שגורם ברכה שאינה צריכה, כדון דאנו כול לאכול מחמת שרצה לעשות כדון הליכתהלכה שפיר עושה דהרי היא צריכה כדי שיוכל לאכול לתחלתה עכ"ל. הרי א"א לומר דמזונות נתקן על מאכל חשוב כמו המוציא כי הברכה שייך לכל המאכלים. רק י"ל דתקנו לתחתייה במקום שהמאכל מזין ודו"ק.
- עי' ברכות (ל"ז). בתוס' ד"ה הוסיפו שמתפקד עם מברכים ברכה אחרונה "על האדמה" וכי מין דגן ועל עשאו פת וכו' אומרים ברכה אחת מעין ג' עדיבדינהו כעין ד"סא דחשיבא אכילתו אבל הוסיפו את החטה דלא חשיבא אכילתו כי"כ אפי"ג מן מחשת המינים אינו מברך ברכה מעל אלא בורא רבות וכו'. הרי חשיבות דהייסא אינו אלא משום דחשיבא אכילתו. ובחרנו בדרך כך אף שלא משמע כן מדברי השו"ע הרב בלוח ברכת הנהנין (שם סעיף ג') שכי' וכל שהוא ממין דגן ועל עשאו פת אפי"פ שאינו נקרא לחם מי"מ הוא חשוב ונקרא מזון. וזו ועי"ד יש לפרש דבריו דהחשיבות היו משום שהוא מזין דהיינו משום דסעדי ולא מחמת עצמו ותוארו. ועפ"י כתבתי בפנים בלשון "פיאנקטי"י"י דהיינו מחמת דחשיבא אכילתו ולא מחמת עצמו ודו"ק.
- דוגמת זה הוא פת הבאה בכיסניו דמבואר בגמ' ברכות (מ"א) - מי"ב) דברכתו מזונות היכא דלא אכל שיעור שאחרים קובעים עליו סעודתו ע"י שו"ע (סימן קס"ח סעי' ו'). ועי' רש"י (שם) ד"ה פת הבאה בכיסנין וז"ל לאח אכילה ובהמצי"ה הוי גריליה להביא כיסנין ורק לתקופי לתי' שיפין ללבב כדאמרי' בעלמא ה"י כיסני דמעלו לליבא. ומביאין עמקוהן פת שנלושה עם תבלין כעין אובליא"יש שלתנו. ויש

- שעושין אותן כמין צפורים ואילנות ואוכלין מהן דבר מועט. ומתוך שנותנים בה תבלין הרבה וגוזזים ושקדים ומאכלה מועט לא הטעינה ברכה מעין ג' מי"ד דהוי אפח אורז ודוחן וכו' ולבסוף ולא כלום עכ"ל. הרי מרש"י למדנו שגדר פת הבאה בכיסנין הוא דבר שאוכלין מהם מעט או בסוף הסעודה. ועי"פ מי"ש לעיל י"ל דמכין שכבר פקע ברכתו בעת ששיתית הקמח מהתבואה ועכשיו נתנו עליה חז"ל ברכה חדשה לא נתנו עליה ברכת המוציא רק שחזנתו כי לא נתנו המוציא אלא לדבר שסועד ואוכל סעודתו עליה משאי"כ פת הבאה בכיסנין שאינו קובע סעודתו עליו ואוכלים רק מעט ולהיפוך מברכים עליה אפילו בתוך הסעודה ומבואר בגמ' (שם) עי' במשני"ב (סימן קס"ח ס"ק מ'). אמנם במקום שאדם קובע סעודתו עליה אז נשתנה ברכתו לברכת המוציא כי מעולם לא היה חסר בעצם חשיבות המאכל רק בחשיבות האכילה ומכין שאכל ממנו קביעות סעודה לוי' שג' לבאר ש"י המאמר מרדכי הובא בביאור הלכה (שם) ד"ה והלכה כדברי כולם דה"ג שישות פפת הבאה בכיסנין אינם חולקים עי"ש. ויש לומר דאינם חולקים משום שיש כאן יסוד וגדר והוא שכל פת, אפי"פ שחשובה, מכין שעשוי לאכילה מועטת משביינן בחמתה וכי' נאכלת לבדה רק מעובר יחי' עם דברים סעודה עליה ודו"ק.
- ח"י אדם (כלל מ"יב סעיף א')
- שויע או"ח (סימן ר"ח סעיף ב')
- ז"ל המשני"ב (סימן ר"ח ט"ז) והגרענין שלמים - רוצה לומר שלא חולקן מתחילה, וגם לא נתמעט כלל על ידי הבישול אכן חישובין למזון אלא כשאר פרי אדמה נינהו. ואם הוסר הקליפה על ידי כתישה, יש אומרם דברכת בורא מיני מזונות נשנתבעלו דחשיב מעשה קדרה. ויש אומרם דברכת פרי אדמה כיון שגרעניינו עצמן שלמים. והכונן שלא יאכלם כי אם בתוך הסעודה עכ"ל.
- שויע" (שם סעיף ד')
- זה יצא מלשונו של השו"ע הרב בלוח ברכת הנהנין (שם) שפת סועד הלב ובכנ ברכתו המוציא. וכאם בורך בי"פ האדמה על הפת לא יצא. ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה. ויש אומרם דברכת פרי אדמה כיון שגרעניינו עצמן שלמים.
- ז"ל מלשונו של השו"ע הרב בלוח ברכת הנהנין (שם) שפת סועד הלב ובכנ ברכתו המוציא. וכאם בורך בי"פ האדמה על הפת לא יצא. ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.

- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.

- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.

27. The following is an attempt at a translation of the Chayei Adam text.

whole¹⁵, toasted or even consumed raw, then the original *bracha* of *ha'adoma* is retained.¹⁶ This is because such grains do not satiate¹⁷ and are a snack.¹⁸

To summarize, *hamotzee* applies to the five grains which have been converted into breads, which are *choshuve* foods with a special function, *mezonos* applies to *mazone* even if they are not necessarily *choshuve* foods but whose function,

like that of bread, is to satiate. Both *hamotzee* and *mezonos* are *brachos* that were applied after grains have lost their original *bracha*; *hamotzee* to breads which are inherently meal foods and *mezonos* to snack or dessert foods. The original *bracha* of *ha'adoma* applies when the food is not converted and does not even satiate.

The list of characteristics provided by

28. See the discussion of whether or not Triscuits are eaten as bread/meal supplements in the author's previous article, "Triscuits: A Cracker Like Product Made From Whole Kernels of Wheat That is Steamed to Add the Right Amount of Moisture, Dried and Ultimately Stretched Into the Long Pieces of Grain That are Layered on Top of One Another by Machines. Once they are Layered Properly, they are Baked Dry with some Flavouring."

- ודגים וכו' וכבא און בו תואר לחם בכלל עי"ש שמסיך בספק, עי"פ רואים שטרקוהין אין בהם חשיבות של פת מצד עצמו (כמו שיש אצל פרב"י וכדכתבתי בהערה 19) רק אם קבע סעודה עליו בפני עצמו אז עולה מדרגה לגדר של פת וצ"ע.
- במשני"ב (ס"ק צ') מביא דעת המגי"א (ס"ק מ"א) דיש לברך המוציא כשקבע עליו סעודה. ועי"ש שמסיך כדעת המגן גבורים שהוא משני"ב כפ"ז (ס"ק ל"ז) בשם המגי"א (ס"ק מ') אודות אותו שאופין בדפוס ברזל שקורין בפרא"ג וואפלטקו"יס שברכתו מזונות אף שקובע עליו סעודה כיון שהם רוקנין דקין מאד עי"ש.
- ולכאורה דמי' דון דידן דראפי"ס (**wraps**) להאי דינא דלחם העשוי לכתוח והוא לחם הנאפה בחמה דהיינו שלא נאפה כי"כ והוא מפרוש רש"י ברכות (שם) ודינו מובא בשו"ע" (שם סעיף ט"ז) דברכתו מזונות. ועי' בתוס' (שם) ד"ה לחם שמקשים עליו ממשנה דחלה כל שתחילתו עוטה וכו' חייבת בחלה עי"ש שמתרצים בכמה אופנים. ועי' רבינו פרץ שמביא בשם רבינו יהודה דשאני הכא שאינו עשוי ללחם כי אם לפרוי ולעכב בכותח ואינה נאכלת בעין עכ"ל.
- ויתכן לפרש כן גם בדעת רש"י כי לחם שאינה נאפה כי"כ כמו לחם קדירה או שמאר שאף שברבק אחר שלא באמצעות הבישול יש לו דין מעשה קדירה. ויש להוכיח מדברי הגהות הגרי"ח צאנזר (ס"י ר"ח) שאומרי בקשר לגרסי"ם שהחסר מקצת מהם גופא וכתב שאם מעקן אחי"ז לטויע דינם לברך מזונות הרי מבואר להדיא שלישיתת תוס' לא צריכים להיות נמנינים בבישול אלא גם אחי"כ והסביר בזה שבעצם חל עליהם שם מעשה קדירה בבישול רק לקיים אותו נתנים אחי"כ לא שכן שנתמעך ונדבק באמצעות חום וכדומה שלדעת אחד מגדולי הדור י"ש לו דין בישול כיון שראוי לאכילה. אכן כל זה נאמר אם חל עליהם דין תבשיל מתחילה אך אם רק תבשיל בשיעור שלא חל עליהם דין תבשיל דינם כדן גרנולה וכדומה וברכתם להרבה פוסקים בפה"א. וכפי שנמסר לי ממפעל ויטאבנאק"יס באנגליה הגרענינים אומנם ראייתם להקרא מעשה קדירה אחרי תהליך הבישול ובכנ ברכת אותו מוצר לטויע היא במי"מ. אך נראה שזון או המציאות בכל המוצרים כה"ג, וכפי ששמר לי מהרי"ר אדר העבער ממפעל אחד שעששה מין ברכות זו הגרענינים השלמים מותרניכם בבישול אך לא מתדבקים יחד והאמצע על הגרעין הוא עי"ן לא מבושיל כיון שאינו מבושיל להרבה זמן נמצא לפי זה שדין הברכה על ד"סיה זה הוא בפרי"א להרבה פוסקים הנובאים לעיל לדעת דוקא מעשה בישול. לסיכום סוגי ד"יסיה שמתבשלים ממש ואחי"כ מחבורים יחד ונאפים כך נראה שברכתם בורא מיני מזונות לטויע. אך צריך לברר המציאות בכל מפעלי כי ישנם מפעלים שהגרענים אינם שוחים ספקיך זמן להקרא מעשה קדירה. אכן כאשר מדועת דוקא מעשה בישול גם בבתיא ברכתם במי"מ כיון שנדבקה יחד בסוף עכ"ל וכן שמעתי ממורי הגרש"מ שליטי"א דברכתו מזונות משום שאחי"כ נדבקו יחד. ואני תכתבי בפנים מזונות עי"פ דרכי.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.
- ועי"כ הטעם משום דברכת האדמה לא שייך לדבר החשוב דחשיב מעשה קדרה.

IS MY SHOFAR KOSHER?

How the Halacha Institute of Toronto certifies a shofar

BY RABBI YOSEF DOVID ROTHBART

The Rabbonim at the Halacha Institute of Toronto (H.I.T.) review business' structures to ensure that they are set up properly for *Shabbos* and *Yom tov*; help keep businesses *ribbis* free; build and upkeep *eruvim*; and most recently, certify *shofaros*. It all began with the vision of Mr. Alexander Scutaru. Mr. Scutaru had a dream of developing a *mehudar shofar* which produced a deep, powerful call. To accomplish this, he researched, together with the Rabbonim of H.I.T., the most ideal way to create his *shofar*; one he has called, the *Leshem Shofar*.

THE HORN

Although all horns from domesticated animals, unless they originate from cattle or a non-kosher specie, may be

used as a *shofar*, the majority of *shofaros* are fashioned from rams' horns.¹ A *shofar* formed from a ram's horn has the additional benefit of reminding *Hashem* about *Akeidas Yitzchok*.

A ram provides two horns and, therefore, two potential *shofaros*. A horn used to fashion a *Leshem Shofar* will be from the right side of the animal. This is based on *midrashim* that say that the right horn from the ram that was brought as a *korban* instead of *Yitzchok*, will be blown when *Moshiach* arrives.²

The validity of each horn is checked by researching the origins of the potential horn before it is purchased to ensure that it is, indeed, a ram's horn. When the

horn arrives it is checked a second time. After confirming that the horn is a ram's horn that came from the right side of the ram, the next stage of testing begins. (Ram horns have annuli and ridges on their exterior surface that widen as they move to the side of the horn that faces away from their bearer. A study done in Mississippi State University concluded that these ridges dampen the impact when head-butting. In the interior, there are ridges that run along the entire horn. The tube of the horn is oblong, unlike other animals such as the kudu or deer.)

CHECKING FOR CRACKS

Any sound produced by a *shofar*, including a very soft or dry one, is acceptable. In fact, even if a *shofar* has a hole that affects

the sound³, some maintain that it may still be used; however, practically one should not do so. If the hole was sealed using horn materials, then the *shofar* is *kosher* provided that most of the *shofar* remained whole and the original sound is once again produced. If one sealed the hole with a foreign material, even if the original sound is produced, the *shofar* is not *kosher*.⁴ (If there is no other *shofar*, see endnote 3.)

There are different methods of testing for holes. Some check the horn by filling the horn with water. A horn used for a *Leshem Shofar* is tested in the following method: it is filled with vinegar that is coloured with food colouring. Then, baking soda is poured in and the opening of the horn is sealed. The baking soda mixes with the vinegar and pressure inside the horn builds. The vinegar-baking-soda solution looks for avenues to escape to relieve the pressure and seeks out any hole. If the horn has a hole, a coloured liquid will begin to flow out of the hole (or holes), making the hole quite apparent.

When a hole is found, the horn will be discarded-even if it could be fixed according to *halacha*-unless the horn could be cut in a way that would remove the entire section with the hole. The remaining horn will create an, albeit shorter, *shofar*.

THE SHAPE

To form the shape that is common to *shofaros*, heat is applied to the horn to soften it and make it malleable. However, there are *poskim*⁵ who prefer not to have the shape changed in any way. The *Leshem Shofar* is not changed from its natural shape. Although this resulted in a shorter *shofar*, a wonderful advantage to this method was discovered: the *shofar* created was easier to blow and created much deeper sound than other *shofaros*.

CONCLUSION

To certify the *Leshem shofar*, we ascertain that the horn comes from the right side of a ram, has no holes, and has its original shape. If any of these things are not present in the *shofar*, it will not be certified as a *Leshem Shofar*. So when you walk into *shul* and hear the booming baritone of a natural-looking-ram's horn, know that you are hearing a wake-up call from an H.I.T.-certified-*I'mehadrin shofar*.

Alexander from Leshem Shofar can be reached at 647-297-6384 or alexander@leshemshofar.ca.

To hear the sound of the Leshem Shofar please visit leshemshofar.ca.

1 שו"ע (או"ח סי' תקפ"ו סעי' א) ז"ל שופר של ראש השנה מצותו בשל איל וכו'; ובדעבד, כל השופרות כשרים, בין פשוטים בין כפופים ומצוה בכפופים יותר מבפשוטים; ושל פרה פסול בכל גוונא; וכן קרני רוב החיות שהם עצם אחד ואין להם מבפנים ע"ש. ונ"י במשניב (שם סי' ק) ז"ל בשל אל - לזכר עקדת יצחק. ובכלל זה גם כבשה נקבה אלא דהמהדרין ביותר נוהגין לחזור אחר של איל דוקא דהוא זכר טפי לאל של יצחק.

2 פרדריא (פלי"א) ז"ל שני קרניו של איל שופרות. בשל שמאל נשמע קולו של הקדוש ברוך הוא על הר סיני, שפאמר (שמות יא, ט) ויהי קול השופר. וקרן של ימין הוא גדול מן השמאל, ונעמד לתקוע בו לעתיד לבא בקבוץ של גליות, שפאמר (שעיה כז, יג) והנה ביום ההוא יתקע בשופר גדול. וכן הקפיד האדמו"ר מקלויזנבורג כמו שהוא בספר השופר והלכותיו וכן הובא בספר נר ציון (עמ' רל"ד).

3 שו"ת שבה"ל (חי"ח סי' קל"ג) ז"ל סי"ז. ברמ"א אם יש שופר אחר אין לתקוע בו כי י"א שאין לתקוע בשופר נקוב, עין במ"ב סי' ק"ח, דדוקא אם ע"פ הקול נפגם ע"י הנקב אבל בלא"ה מותר לטול ע"מא אפילו לכתחלה, ולפי"ז מנהג העולם שמחמירים בכל אופן שלא לתקוע בשופר נקוב ובדקים ע"י מים אין זה מקום בהלכה אם לא דרך הדור מצוה.

4 אלא דראיתי בבאור הגר"א כאן ד"ה מיהו מיימא פסקיתא, והי' אלקים בשופר יתקע מה שופרו של הקדוש ברוך הוא הוא שלם אף שופר של ר"ה יא שלם, והוא מהרוקח סי' ר"ג, ואם כן נהי' דמצד פסול ההלכה הוא דוקא אם מעבד התקיעה (כאשר הביאה הפסקיתא) אבל מצד הרמז ודרך מצוה הי' השופר שלם ממש כשופרו של הקדוש ברוך הוא שאין בו נקב ופגם כלל.

5 שו"ע (שם סעי' ז) ז"ל אם נקב, אם לא סתמו אף על פי שנשתנה קולו, כשר (מיהו אם יש שופר אחר אין לתקוע בה, כי יש אומרים שאין לתקוע בשופר נקוב) (כל בו ותשובת הרא"ש); ואם סתמו שלא במינו, אף על פי שאינו מעבד את התקיעה לאחר סתימה, שחזר קולו לכמות שהיה בתחלה, פסול אפילו נשתיר בו רוב; ואם סתמו במינו, אם נשתיר רוב שלם ולא עכבו הנקבים שנשתמו את התקיעה, אלא חזר קולו לכמות שהיה קודם שניקב, כשר, ואם חסר אחת משלם אלה, פסול. ואם הוא שעת הדחק, שאין שופר אחר מצוי, יש להכשיר בסתמו במינו אם נשתיר רוב, אפילו לא חזר קולו לכמות שהיה; וכן יש להכשיר בסתמו שלא במינו, אם נשתיר רוב וחזר קולו לכמות שהיה בתחלה קודם שניקב.

6 שו"ת מנח"י (חי"ח סי' נ"ד) בא"ד ודאתא מהניל דלהלכה אין להקל, דשינה א' מיניהו סגי לפסול כשיטת היום תרעה, ולי"ע אם אף כבנ"ד דשינה מתמנות השופר בראש הבהמה יש להחמיר, דאפשר לחלק דשם השינוי במקום התקיעה ויצאת הקול מהשופר, ובנ"ד השינוי באמצע השופר בהחזרתו לצד אחר, מי"מ כיון שנגע למצוה דאין, יש להתיישב מאד אם לית הכשר על השופרות שנגעו כ"ל, (ושוב אמר לי הרב הגאון הנ"ל דנתברר לו המצאות בנידון השאלה דאין כאן שום שינוי מגדולת בחי' הבהמה, אבל שמעתי מאנשים נאמנים דישנם ג"כ שופרות אשר משנים אותם מגדולתם ולכן משנתנו לא זזה ממקומה). וכן דעת רב יוסף קאפח בתשובה "שופר של ר"ה" (כתבים ח"א עמ' 55-58).

Rabbi Rothbart is the Rabbinic Administrator at the Halacha Institute of Toronto (H.I.T.)

UNDER THE LEADERSHIP OF THE RABBONIM OF H.I.T. Rabbi Yacov Felder, Chairman

info@halachainstitute.com
416.535.8008
www.halachainstitute.com

Halacha Line
Rabbinic Mediation
Pikuach Nefesh Issues
Halachic Estate Consulting
Halachic Business Consulting

BY: RABBI MOSHE BILLER

There are many *mitzvos* in the Torah whose rationale is due to our concern not to cause physical pain or emotional distress to animals. Twice a day during the recital of *kriyas shema* we remind ourselves that it is forbidden for an animal owner to feed himself or even his family prior to feeding his animals. It is even permitted to speak between the *bracha* of *hamotzee* prior to consumption of bread to ensure that an animal's food is ready to be eaten and it is not considered a *hefsek*, since such preparation is necessary for our consumption.¹

An example is found in the *Aseres haDibros* regarding the prohibition against using one's animal to do *melacha* on Shabbos. Rashi explains that the prohibition does imply that an animal should be locked up at home and not be allowed to graze and eat, which is a violation of the *melacha* of *kotzer*, because such a prohibition is impossible as it would cause the animal pain. Rather, the prohibition is for the animal's benefit so that it too, like its owner, can have a break and enjoy Shabbos.²

A third example is the commandment to help someone unload an animal when you see that the animal is struggling. The reason for this *mitzvah* is not only to help your friend, but to ensure that the animal does not suffer needlessly. Some offer that this *mitzvah* is in fact the source for the prohibition not to cause pain to an animal which would make that prohibition of Biblical origin.³

A fourth example is the prohibition against restraining an animal from eating from the grains when it is working to thresh the kernels. Some say this *mitzvah* is the source for the prohibition not to cause pain to an animal. The Chinuch further expounds on the reason for this *mitzvah* and explains that it is to teach human beings to be compassionate and kind in general and even to animals which were created to serve us. If an animal is working for us, then we must be kind to it and allow it to eat while it is working. This is the way of our holy nation.⁴

A fifth example is the prohibition against slaughtering a mother and child animal on the same day. The Ramban explains the reason for this prohibition is to prevent emotional pain to the animals. Similarly, the *mitzvah* of *Shiluach haKayn*, according

to some, is rooted in acting kindly toward the mother bird who would be consumed with grief should her child be taken from underneath her.⁵

Yet another example can be found in the prohibition against eating a limb from a living animal which is prohibited even for gentiles. The Chinuch explains that there is nothing crueller than the consumption of a limb from an animal that is alive (in front of the animal). Humans must be merciful, and people may not perform acts of cruelty such as this.⁶

The Torah's prescribed method of slaughter is the most humane and least distressful way to kill an animal.

A final example is the prohibition against using two different species of animals together to plough a field. Some explain that the reason behind this is because it causes pain to the animal to work together with a different animal that has different strengths. For example, a donkey would have to work extra hard to keep up with an ox and that would cause it pain.⁷

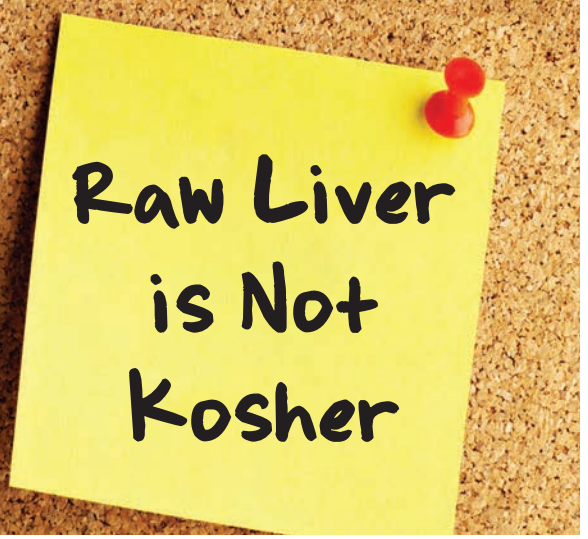
The Ramban cites a *Midrash* which explains that the *mitzvah* to perform *shechita*, ritual slaughter, with a perfectly sharpened blade, checked immediately prior to the shechita, is specifically designed in order not to cause any unnecessary pain to the animal. The Torah tells us that we may eat kosher animals but that does not give us the right to cause undue pain. The Torah restricts us to perform only the most humane method of slaughter, which is kosher slaughter, deeming every other method of kill as not kosher.⁸

From all of the above examples we can clearly see that the Torah is concerned not only to save an animal from pain that

it might be experiencing, to care for its needs before we care for our own, to avoid causing an animal to suffer emotionally from hunger or from anything else that may make it worried or upset, but we must even ensure that it has a day off once per week on Shabbos. These are not "rights" granted to animals by the Torah. They are a duty of care that we must display towards animals. And anyone who believes that the Torah's prescribed method of slaughter is anything but the most humane and least distressful way to kill an animal has obviously never taken the time to study or even to understand the pleasant ways of the Torah. Hashem's mercy towards animals is so great that many refuse to say "*tischadesh*" to someone who purchases new shoes or leather clothing because making them would involve killing another animal.¹⁰

Let us now try to understand the application of the prohibition of *tzaar ba'alei chaim* – causing unnecessary pain to animal – when does it apply and when is it deemed necessary and waived? It is quite clear that it is permitted to consume kosher animals, birds and fish and therefore killing an animal for the purpose of consumption is not prohibited under this rubric. It is also permitted to use animals for riding, bearing heavy loads, ploughing or other work purposes. This is true even though it might cause pain to the animal because animals were created for the benefit of mankind.¹¹ It is also permitted to conduct medical trials and tests on animals for the purpose of research and the ultimate benefit to mankind.¹² It is further permitted to chase away¹³ or, when necessary, to kill animals who are causing damage.¹⁴ For the sake of performing a *mitzvah*, the Torah also waives the prohibition of *tzaar ba'alei chaim*.¹⁵

BY: RABBI TSVI HEBER

Unlike, other kosher beef and poultry, raw liver is not kashered* in an industrial kashering facility. Instead, it is often packaged in its raw state and sold in a retail tray pack. Raw liver bears a sticker indicating that it is not kosher unless it is kashered prior to consumption.

The following is the proper procedure for kashering liver.

1. INCISION – Whole beef or calf liver requires deep crisscrosses to be made throughout the liver to facilitate the flow of blood from the liver. The incisions should lie face down during broiling. If beef and calf livers are purchased in slices, incisions are not necessary (this is generally how beef liver is purchased). Livers of chickens or other species of fowl can be broiled whole without making incisions.

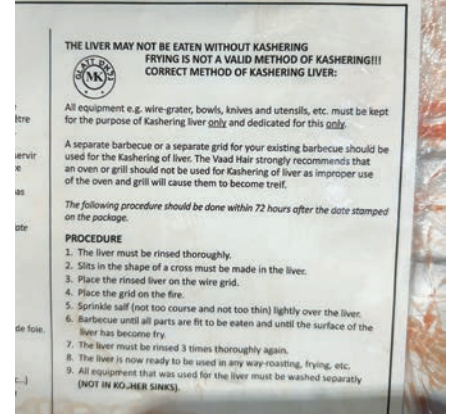
2. FIRST WASH – The liver should be thoroughly washed in cold water before broiling. Please note that frozen liver should be completely thawed out before attempting to broil it, otherwise the liver will not be broiled all the way through.

3. THE GRATE – Liver must be broiled on a grate that does not inhibit the free flow of blood from the liver. The blood should drip through a hole or run to a place where it has no contact with the liver. A grate that contacts liver during broiling becomes treif and cannot be used for other kosher food.

4. SALTING – After placing the liver on the grill, the liver is lightly salted. People who are restricted to a low sodium diet can omit this step.

5. THE SOURCE OF FIRE – It is preferable that the fire be located directly below the liver. The oven or grill that is used to broil

liver becomes treif if blood drips onto its surface. When broiling liver inside an oven, a pan can be placed under the rack or grate to catch the dripping blood. In this case, the pan will become treif while the oven remains kosher.

again, even for broiling livers.

7. BROILING – It is practical to turn the liver over one time during the broiling process to facilitate a more even and uniform broiling. Liver should be broiled on a medium flame until the outer juices have ceased flowing and the liver is dry on the outside. The liver need not be burned but must be edible throughout.

8. SECOND WASH – The broiled liver should be washed off three times.

9. CHECKING – When the liver is cut open, one may find that the colour of the interior is a shade of green, tan, light brown, pink, or deep brown. The only questionable colour is deep brown which is the colour of liver that is still raw. This colour indicates that the liver has not been broiled properly. If the liver is placed on a very high flame, it is possible that the outside may become dry, while the inside is still raw and not properly kashered.

If raw liver is purchased and then kashered more than seventy-two hours from the slaughter, which will generally be the case, it should not be cooked or fried after kashering. In case of necessity, a halachic authority should be consulted.

Rabbi Tsvi Heber is COR's Director of Community Kosher

*Kashering is the process which effectively removes, from meat or poultry, the blood that is prohibited for consumption.

not be killed unnecessarily and the killing of animals for no reason is tantamount to murder.²⁴ It is also worthy to ensure that species of animals do not become extinct.²⁵

Rabbi Moshe Biller is the Rav Hamachshir for COR's Shechita Division

feathers from a bird unless it is absolutely necessary for a proper shechita.²⁰

There is a fascinating discussion in the Node B'Yehuda as to whether it is permitted to hunt for recreational purposes, and he concludes that it is forbidden.²¹ On the other hand, it is permitted to trap animals and bring them to a zoo which is for human recreation.²² However, it is forbidden to entertain oneself by watching a bull fight.²³

According to Kabbalistic sources even flies and certainly other animals should

בשור וחומר יחדיו וע"ש בחינוך (מצוה תק"ט) שמבאר הטעם ז"ל ואומר אני כי מטעמי הצוה זו הוא ענין צער בעלי חיים שהוא איסור מהתורה ויוצא שיש למיני הבהמה והחיות דאגה גדולה לשכון עם שאינו מינו וכל שכן לעשות עמם מלאכה וכמו שאנו רואים שכל עוף שזנן רק עם מינו ואחרים פירשו שהיות והשור חזק יותר שהרי החמור צריך להתאמץ מאד והדבר גורם להתחמור צער. מצוה שחטיט שנאמר בתורה דברים (פרק י"ב פסוק כ"א) וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ד'ך כאשר צויתך, על ידי סכין בדוקה ומחצאור, היא גם כן מהטעם של האיסור צער בעלי חיים וכמו שמבאר שם ברמב"ן (פרק כ"ב פסוק ו) שמבאר מדרש ז"ל וכו' מה איכפת ליה להקב"ה אם שחטו מהצאור או מהעורף אלא לנו ההדריכנו ממדת הרחמנות גב בעת השחיטה. ומפורש עוד יותר מזה בספר החינוך (מצוה תנ"א) ז"ל ועוד ואמר בטעם השחיטה מהצור ובסכין בדוק היא כדי שלא צער את הבעל חי יותר מדי כי התורה התירתי לאדם למעלתו לזון לכל צרכיו ולא לצרעם חינם. ומסיים שם וכבר דברו חכמים הרבה בענין צער בעלי חיים אם היא איסור דאורייתא והעלו לפי הדומה שאיסור דאורייתא היא.

10 ד"ל הרמ"א (סימן רכ"ג סעיף ו) המנהג לומר למי שלובש בגד חדש תבלה ותתחדש, ושי יש שכתב שאין לומר כן על מגנלים או בגדים הנעשים מעורות של בהמה דאם כן היו צריכים להמית בהמה אחרת תחלה שיהיה ממנה בגד אחר, וכתב ורחמינו על כל מעשיו, והנה הטעם חלוש מאוד ואינו נראה, מכל מקום רבים מקפידים על זה שלא לאמרו.

11 סוף קידושין (פ"ב) וכמו שמפורש בתורה בראשית (פרק א' פסוק י"ח) ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרומשת על הארץ וכן נאמר בתהלי"ח (פרק ח') וכל שנתה תחת לג'ו, ומפורש בתורה בכמה איסורים שיש להם או תחחש בשור וחומר יחדיו ובמצות פריקה וטעינה וכן במצות שבתית בהמתו בשבת מפורש שכלל השבוע מותר לעבוד עם בהמתו וכן ארומים בתנ"ך ובחז"ל שהשתמשו בגמלים ובחמורים לרכיבה בכל הדורות ואין זה צריך ראייה.

12 כל דבר הרצך לפרואה ליכא משום צער בעלי חיים כיון שהם לא צורך האדם. וזה נפסק בשו"ת תרומת הדשן (סימן ק"ה), וכה בשלחן ערוך אבן העזר (סימן ה' סעיף י"ד) ובחינוך (מצוה תקפ"ה) וכן ע"ש שו"ת שבות יעקב שמתיר אפילו לעשות נסיונים רפואיים על בעלי חיים כיון שהם לצורך האדם. אבל אף על פי שמותר נפסק בשו"ע ברמ"א (שם) שהעולם נמנעם מלמרוט נוצות מהצאור אפילו אם יש בהם צורך לבני אדם כיון שאין לעשות דבר שיש בו אכזריות.

13 חסידים (אות תר"ע) שהרצה לגרש כלב שאינו מדיקה מביתו יגרשנו בשבט קטן ולא ישפוך עליו מים רוחמים ולא ינו במקל גדול ולא ידחיו בדלת ולא יעוררו. וכן מותר מותר לזרוק אבן על הבהמה שתסור מהמקום שמדיקה אותו עד שתחזור למקומה. אך איסור לזרוק על בעלי חיים חלל צורך. וכן מותר להשמיד בעלי חיים המזיקות או מטרידות אבל משמע מדבריהם שאם יש לנו בי דרכים אך להרחיק את הבעל חי המזיק או אך להרוג את הבעל חי שמדיקה חייבים או לנקוט הדרך שפחות צער להבהמה.

14 וכן מותר להרוג בעלי חיים הגורם נזק לאדם, והוא מפורש במסכת מועד קטן (ו) שמתיר להרוג חולדות אשיות ומל"ם שמפסיד את שדהו. ומותר להרוג כינים ופרועשים מעל האדם ובגדים. וע"ש שבת (י"ב) שבשבת איסור אבל בחול מותר. וכן הוא מפורש שם שאם זה מזיק לאדם בשבת אנו אומרים כל הקודם להורגו זהו.

15 כמו שאנו רואים שהיו זורקים את השעיר המשתלח לעזאזל מהמזוק עד שהיו נעשים אברים אברים. וע"ש שדי חמד (מערכת צ') שמדיק מלאכה בשני מיני בהמות יחד דברים (פרק כ"ב פסוק י') לא תחחש

Although we have said that it is clearly permitted to slaughter an animal for the purpose of consumption there are many restrictions in the way kosher slaughter is to be performed.¹⁶ It is not permitted to slaughter an animal unless it is needed for consumption or if it is suffering.¹⁷ It is forbidden to work an animal too much when the animal is clearly suffering.¹⁸ While it is permitted to ride an animal, those who hit the animal too hard will ultimately be subject to divine judgment.¹⁹ It is interesting to note that the Poskim are very careful to make clear that it is forbidden to pluck the

בעלי חיים כדי למנועם מהלהכיל את האדם וכמו שמפורש שאם עברו עבירה על ידי בהמה הורגים את הבהמה שלא יכילו בהם בני אדם או שלא יאמרו שפלוני נהרג על ידי הבהמה הזאת. וכן אנו רואים שמותר לעשות מום בספק בכור כדי להינצל מהאיסור של בכור. וע"ן בשו"ת מהרש"ם חלק ג (סימן ס"ט) שמתיר רק על ידי גוי.

16 אע"פ שאמרנו לעיל דלצורך אפילו צילת בני אדם מותר להרוג ולשחוט בעלי חיים אע"פ נאמר לנו הלוות של שחיטה בסכין בדוק, וכל החממה דברים שיש להיזהר בסכין היא גם כן שלא לעשות דורה או עיקור ושלא לגרום צער לבעלי חיים.

17 ע"י ספר חסידים (אות תרס"ז) שאסור לשחוט את הבהמה אם אין צורך להבשר. וכן מותר לנחור בהמה מוסגנת אם אי אפשר לו לשחוט משום צערא דבהמה.

18 וע"י בקיצור שלחן ערוך (סימן קצ"א סעיף ב') שסוסים המושכים בעגלה שהגיעו למקום מקולקל או לא גברו ואינם יכולים לשמך בלי עזר, מצוה לעזור אף לנכרי צער בעלי חיים.

19 ספר חסידים (אות תרס"ז) שמאד מחמיר שאסור להעבירם יותר מדי כחם והממה אותם כדי שיעבדו יותר מדי כוחם עתיד ליתן את הד"ן. ואף אם מאכלם הרבה יותר כדי שיוכלו לשאת. וע"ע שם (סימן מ"ד) שאף שמותר לרכוב על הבהמה אבל אלו המכים את בהמתם במגפותיהם עתידין ליתן את הד"ן.

20 איסור למרוט הנוצות של האוזן נכאין צורך בדבר לשחיטה. ע"י פרי מגדים י"ד שפתי דעת (סימן כ"ד ס"ק ח') שאין לתלוש את השער רק כאשר מעיקר הד"ן או אפשר לשחוט בלי זה. ורק אם אינו מכוון לצער מותר. וע"י בידע קדושים (שם) שתמה עליו היכן מצינו שאם אינו מכוון לצער מותר ומשאר בצי"ע.

21 ע"י בשו"ת נודע ביהודה י"ד תניא (סימן י') שאסור משום צער בעלי חיים. וע"י בגמרא בעבודה זרה (י"ח) שאסור משום צער לציט אבל מותר לצוד חיות עם צורך לערם. יש סוברים שאין איסור אלא אם החיה נשאר בחיים ומצטער. אבל אנו הורגים את החיה מותר. ועל כן מותר לצוד את החיה על ידי הריגה ע"ן בשו"ת נודע ביהודה הג"ל שמתיר לצוד חיות ולהורגם לצורך ערם. וכן מתיר ה"ט"ז י"ד (סימן ק"ט) לנחור תישים ולא לשחוטם אם על ידי זה עורם היא שזה יותר מאם נשחטו. וע"י בספר חסידים (סימן תרס"ח) בשו"ת עבודת הרגשיו (סימן י"ג). אבל יש חולקים וסוברים שאף זה איסור. ע"י בר"י מיגאיש מובא בשיטה מקובצת בב"ב (כ) שאין להרוג עוף כדי להאכילה ללבלים כיון שהוה הרוחה בעלמא. וכן מדיק בשו"ת שואל ומשיב ח"ג (סימן כ"ה). ומדיק מדברי החינוך שתקנו שחיטה מן הצאורו על ידי סכין כשר כדי למנוע מצער. וכן אנו רואים שיש איסור צער בעלי חיים אפילו בדרך הריגה.

22 וכן מותר לצוד חיות ולשחטם כגלוב כמו שעושים בגן החיות משום שגם הם מקראים שעושים זאת לצורך האדם. וכן מפורש בדברי הימים ב' (פרק ט') פסוק כ"א) כי אבות למלך הלוכות תרשיש עם עבדי חירם אחת לשלש שנים שבואנה אבות תרשיש נשאות זהב וכסף שהנהיגו וזקופים ותוכים ע"כ.

23 משום מושב לצים כנייל 24 על פי קבלה אין להרוג בעל חיים, ע"ן בספר שאילת יעבץ ח"א (סימן ק"י) שמבאר שם טעם על פי קבלה למה איסור להרוג שום בעל חיים אפילו זבובים. וכן מפורש בספר החינוך (מצוה קפ"ט) שכל הריגת בעלי חיים שלא לצורך הוא כשפכית דמים.

25 אם יש חיוב התורה לשמור על המין שלא ייחד ע"ן ברמב"ן בפרשת כי תצא. ובחינוך (מצוה תקמ"ה) שמבארים את הטעם של מצוות שלוח הקוף הוא משום כדי ללמד לנו לשמור על המינים שברא הקב"ה. ע"ש שמשמע שיש לנו חיוב לשמור על המין שלא ייחד. וכן מובא בחז"ל שכולם לא נבראו אלא לשמשני משמע שיש להברוא יתברך תועלת מכל מין ומין.

Rabbi Mendel Brogna putting up an eruv at Camp Shalom

Richard Rabkin speaking to students at Vancouver Talmud Torah

Richard Rabkin and Chef Aleen at Park Hyatt Toronto

in the community

Rabbi Tzvi Rosen from Star-K Kosher, visiting the COR office, together with his son, COR's Director of Industrial Kosher, Rabbi Dovid Rosen

Rabbi Tsvi Heber at his daughter's wedding dancing with Tal Manashirov, owner of La Briut

Rabbi Dovid Laufer visiting COR certified Ireks factory in Kulmbach, Germany

Rabbi Matis Stebben with a COR Caterer

Attendees at the Association of Kashrus Organizations meeting in Montreal

Rabbi David Lawrence and the team from Ace Kosher

Rabbi Dovid Laufer inspecting a sugar load at the Port of Vancouver

Rabbi Mendel Brogna doing a Sobeys tour with the Shaarei Shomayim Bar Mitzvah group together with Rabbi Sam Taylor and Rabbi Sammy Bergman

Rabbi Mendel Brogna with Rabbis and Students of Netivot Hatorah

KASHRUTH COUNCIL OF CANADA (416) 635-9550 WWW.COR.CA QUESTIONS@COR.CA

@CORKOSHER @COR_KOSHER @CORKOSHER